Οι ανεξόφλητοι πιστωτές της πατρίδας

March 18th, 2012

Η Δόμνα Σαμίου αναδημιούργησε την παράδοση και αγαπήθηκε από το λαό

- Της Μιραντας Τερζοπουλου* Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 18/3/2012

Αποχαιρετίσαμε προχθές, μια παγωμένη Τρίτη και 13, την αρχόντισσα Δόμνα Σαμίου στο κοιμητήρι της Νέας Σμύρνης. Κόσμος πολύς, βαθιά συγκινημένος. Η νεκρώσιμη ακολουθία ήταν αντάξια της καλαισθησίας της Δόμνας, ένα έργο μουσικής τέχνης: καλλίφωνοι ιερείς, βυζαντινοί ψαλμοί από τον συν-σπουδαστή της κοντά στον Σίμωνα Καρά, Λυκούργο Αγγελόπουλο, και τη χωρωδία του, εμπλουτισμένη από τις φωνές του μαθητή και συνεργάτη της Ζαχαρία Καρούνη και του, συνοδοιπόρου της θα έλεγα, Χρόνη Αηδονίδη που ανέγνωσε εξαίσια έναν Απόστολο που νομίζω θα μείνει σε πολλούς αλησμόνητος.

Κι ύστερα φίλοι και δικοί της, συνεργάτες, μαθητές, ακροατές, θαυμαστές, την αποχαιρετίσαμε τραγουδώντας γύρω από τη στερνή της κατοικία. Οργανα και φωνές σ' ένα τραγούδισμα μακρόσυρτο και αντιφωνικό, σαν τα παλιά μοιρολόγια, που όταν μια γυναίκα απόσταινε, άλλη έπιανε μια καινούργια αρχή με τα δικά της στιχάκια. Φωνές διδαγμένες από τη Δόμνα, φωνές τεχνικές των συναδέλφων της, φωνές τραχιές του κόσμου, όλες μ' έναν λυγμό και με πολλές μνήμες, της επιστρέφαν σαν αντίδωρο τα τραγούδια που για χρόνια τους δώριζε απλόχερα. Μέχρι που η Μαρίζα Κωχ έπιασε ένα πραγματικό μοιρολόγι, «Εκεί που κίνησες να πας….». Αλλά και πάλι ο κόσμος δεν κινούσε να φύγει και να την αφήσει μόνη. Της έστελνε μέχρι αργά τη ζεστασιά του στην παγωνιά του σούρουπου.

Ευτυχώς οι εκπρόσωποι του κράτους είχαν την ευαισθησία να είναι απόντες από τον θάνατο της Δόμνας, όπως υπήρξαν απόντες και από τη δημιουργική της δράση. Ισως και να κατάλαβαν ότι η Κυρα-Δόμνα δεν τους είχε εν τέλει ανάγκη για να κάνει ό, τι έκανε. Γιατί η Δόμνα, ακόμη κι αν την πίκραινε η διαπίστωση ότι το κράτος απαξιώνει την παραδοσιακή μουσική και πως η ίδια δεν ήταν ποτέ στις προτεραιότητες των χρηματοδοτήσεών του, ήξερε ότι άξιοι αποδέκτες του έργου της ήσαν οι πραγματικά «πνευματικοί» άνθρωποι, οι καλλιτέχνες, οι καλαίσθητοι, οι μερακλήδες, επώνυμοι και ανώνυμοι, εγγράμματοι και

αγράμματοι, εντός κι εκτός συνόρων. Κι αυτοί της ανταπόδωσαν γενναιόδωρα αγάπη κι αναγνώριση, τόσο για το τεράστιο έργο της -αποτέλεσμα οράματος και πίστης- όσο και για την προσωπικότητα και το ήθος της. Διαβάζω αυτές τις μέρες κάποια κείμενα που γράφτηκαν για τη Δόμνα σε ανύποπτο χρόνο και νομίζω πως φτιάχνουν ένα εκφραστικό και πιστό πορτρέτο της ως προς όλα αυτά.

Ο Νίκος Διονυσόπουλος εμπλουτίζει το πορτρέτο: «Στο μεταπολεμικό τοπίο της νεοελληνικής κοινωνίας, η Δόμνα Σαμίου εγγράφεται ως κάτι περισσότερο από απλή ερμηνεύτρια ή ερευνήτρια και συλλογέας μουσικολαογραφικού υλικού ή παραγωγός δισκογραφικών εκδόσεων ή δασκάλα δημοτικού τραγουδιού. Εκπροσωπεί, μάλιστα, κάτι περισσότερο κι από το άθροισμα αυτών των επιμέρους δραστηριοτήτων… Αν η Δόμνα Σαμίου κριθεί αποσπασματικά, ενδεχομένως να βρεθούν για κάθε μια χωριστή δραστηριότητά της, και άλλοι καλλιτέχνες ή ερευνητές, οι οποίοι είναι εξίσου αξιόλογοι, μπορεί μάλιστα, κατά περίπτωση και να υπερέχουν… Ομως εδώ έχουμε να κάνουμε με ένα κράμα μοναδικό, καθώς όλες αυτές οι δραστηριότητες εντάσσονται αβίαστα στο πλαίσιο του τρόπου και της στάσης μιας ολόκληρης ζωής».

Μ’ ένα παλαιότερο κείμενό του (1984) και σχεδόν προφητικά ο Περικλής Κοροβέσης συμπληρώνει: «Αυτό που κάνει τη Σαμίου ένα ξεχωριστό και μοναδικό φαινόμενο δεν είναι ότι βρίσκεται μέσα στην παράδοση, αλλά ότι η ίδια δημιουργεί παράδοση. Δεν μιμείται κανένα παραδοσιακό στυλ ή σχολή, αλλά ό, τι τραγουδάει επιβάλλεται σαν άποψη και σαν προσωπική ερμηνεία. Δεν θέλει να προσποιηθεί καμιά συνέχεια, αλλά είναι η ίδια συνέχεια. Δεν αναβιώνει κάποιους ξεχασμένους σκοπούς, αλλά κάνει αυτούς που την ακούνε να βιώσουν κάτι που βρίσκεται βαθιά ξεχασμένο στην ψυχή τους. Είναι η Ελλάδα, όχι σαν γεωγραφία ή τουρισμός, αλλά σαν ένας τρόπος ζωής και έκφρασης, δηλαδή αυτό που αποτελεί για το άτομο την εθνική του προσωπικότητα και ταυτότητα…»

Ας είναι κατακλείδα αυτού του ελάχιστου σημειώματος για την τεράστια Δόμνα Σαμίου η δυνατή φράση του Γιώργου Παπαδάκη: «Στη δραστηριότητά της χρωστάμε πολλά, όλοι όσοι ωφελούμεθα: η κοινωνία, η πολιτεία, η πατρίδα. Δυστυχώς όμως γι’ αυτήν -όπως έγινε τόσες φορές στο παρελθόν και με άλλους πιστωτές της πατρίδος- δεν πρόκειται μάλλον να της τα εξοφλήσουμε…» (Μακάρι, Γιώργο, να διαψευστείς).

Ο Δ. Σαββόπουλος για τη Δόμνα Σαμίου

Λέει ο Διονύσης Σαββόπουλος στο υπέροχο κείμενό του για τα 70 της χρόνια: «Αυτή η

μανιώδης συλλέκτρια παλιών και σπάνιων τραγουδιών είχε το ταλέντο να τραγουδά και να παίζει αυτά τα τραγούδια, έτσι ώστε να αποκαλύπτει τη βαθύτερη ουσία τους και να προκαλεί καλλιτεχνική συγκίνηση στον ακροατή. Δεν ήταν απλώς μια λαογράφος. Ηταν μια λαογράφος-καλλιτέχνις… Η νεότερη ελληνική τραγουδοποιία γνωρίζει άραγε τι χρωστάει σ' αυτή τη γυναίκα; Τι θα ήταν ο Νίκος Παπάζογλου ή ο Σωκράτης Μάλαμας κι άλλοι σημαντικοί μας νεότεροι τραγουδοποιοί, αν η Δόμνα Σαμίου δεν μας αποκάλυπτε το «όσο βαρούν τα σίδερα, βαρούν τα μαύρα ρούχα»;

Αυτό το άγνωστο και παράξενα υποβλητικό κομμάτι ξεθάφτηκε από τη Δόμνα για να γίνει, χρόνια μετά, το αρχέτυπο όλης σχεδόν της νεότερης μουσικής μας γενιάς… Οταν πρωτοβγήκε το '71 στο Rodeo της οδού Χέυδεν, έγινε κάτι σαν παλίρροια.

Μας έδωσε, με τη φωνή της, να καταλάβουμε τη διαφορά ανάμεσα στην μεγάλη παράδοση της τέχνης της και στο ευτελές φολκλόρ των συνταγματαρχών. Το δημοτικό τραγούδι ξανάρχονταν φωτεινό και αποκαθαρμένο. Σαν τη θάλασσα. Και η νεολαία ήταν εκεί για να το δει…

Η Δόμνα ήταν, πρώτον, ωραία επειδή νίκησε τους άχρηστους δισταγμούς της· δεύτερον, γενναία επειδή τα 'δωσε όλα και, τρίτον, Ελληνίδα επειδή της δόθηκε να καταργήσει τα ψεύτικα όρια ανάμεσα στη θεωρία και την καλλιτεχνική πράξη και το 'κανε με τη μεγαλύτερη φυσικότητα: απλά και άμεσα».

* Η κ. Μιράντα Τερζοπούλου είναι λαογράφος.